

Nr 454.

Av herr Weiland m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 15 § lagen den 6 juni 1930 (nr 252) om kommunalstyrelse i stad, m. m.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 185 föreslås ändrade regler för kommuners indelning i valkretsar. Enligt propositionen skall reglerna ändras så att den hittillsvarande obligatoriska skyldigheten för kommun med mer än 10 000 invånare att företaga indelning i valkretsar förändras till en fakultativ rättighet utom för städer med mer än 40 000 invånare, för vilka den obligatoriska regeln föreslås stå kvar. För kommuner med befolkningstal understigande 10 000 föreslås en relativt restriktiv regel. Endast om till följd av kommunens särskilt betydande utsträckning eller liknande förhållanden synnerliga skäl föreligger, må valkretsindelning äga rum där.

För indelning av kommun i flera valkretsar har under den förut förda debatten åberopats i huvudsak följande skäl, vilka i viss mån åberopas ännu:

1. Valkretsindelning har ansetts nödvändig av valtekniska skäl (för att underlätta röstavgivningen).
2. Valkretsindelningen är nödvändig för att möjliggöra representation för skilda lokala intressen.
3. I kommuner med mycket stort antal fullmäktige skulle slopandet av valkretsindelningen nödvändiggöra alltför långa kandidatlistor, vilket dessutom skulle skjuta undan det personliga momentet i valakten.

Av de tre här refererade skälen till förmån för kommuns indelning i valkretsar synes oss endast det sist anförda vara av sådan vikt, att det kan tillmätas praktisk betydelse. Sedan indelning i valdistrikt införts, är — såsom valsättsutredningen påpekat — valkretsindelningen icke nödvändig för att underlätta röstavgivningen. Vad sedan gäller den ännu stundom åberopade hänsynen till de lokala intressena inom en kommun, för vilkas tillgodoseende valkretsindelningen skulle vara nödvändig, synes oss detta skäl till sitt praktiska värde vara icke sällan betydligt överdrivet. Vad valsättsutredningen i detta sammanhang anför, må här citeras:

För att valkretsarna skola tjäna sitt syfte, särskilt att låta de lokala intressena komma till uttryck, måste förutsättas att kretsarna utgöra

efter ortens förhållanden naturliga enheter. Ofta erbjuda sig emellertid knappast några möjligheter att inom en kommun anordna lämpliga valkretsar, och detta icke minst i städerna och andra tätorter med sammanträngd befolkning. Inom det begränsade området för en kommun finnas vanligen inga sådana skiljelinjer att utpräglade särintressen föreligga för olika delar av området. Särskilt i städerna äro stora delar av befolkningen med hänsyn till bostad och verksamhet ej ensidigt knutna till en bestämd del av samhället. Över huvud taget ha den ökade befolkningstätheten, de förbättrade kommunikationerna och befolkningens allt större rörlighet kraftigt bidragit till att bryta isoleringen mellan skilda orter liksom inom dessa, i den mån sådana tidigare förekommit. Även med beaktande av tillkomsten av de nya storkommunerna torde det därför numera ofta icke vara lika naturligt som tidigare att uppdelna en kommun i valkretsar. Visserligen göra sig i många kommuner — främst de till folkmängden eller ytvidden särskilt betydande — olika lokala intressen allttjämt märkbara. Gränsdragningen mellan kretsarna kan dock endast i särskilda fall närmare anpassas därefter.

Utredningens påpekande, att valkretsindelningen kan få den verkan, att lokala tvistefrågor överdimensioneras på bekostnad av en samlad kommunalpolitik, förtjänar också att understrykas.

Ingen tvekan torde råda om — såsom även utredningen framhållit — att i sådana fall, där olika lokala intressen finns inom området för en kommun, dessa vanligen kan vinna erforderligt beaktande vid valen utan stöd av en valkretsindelning, nämligen antingen genom det s. k. flerlistsystemet eller eljest vid uppgörande av partiernas kandidatlistor.

Till de här närmast anförda synpunkterna, vilka väsentligt reducerar det praktiska värdet av de här berörda skälen för valkretsuppdelning, bör så läggas den omständighet som enligt en allmänt omfattad mening tydligast talar mot valkretsuppdelning vid ifrågavarande val, nämligen valkretsindelningens förryckande inverkan på mandatfördelningen mellan partierna. Att valkretsindelningen på ett oförmånligt sätt inverkat på den proportionellt riktiga mandatfördelningen har klart dokumenterats av valsättsutredningen. Sammanlagt skulle således icke mindre än 77 mandat enligt en av utredningen redovisad beräkning ha på detta sätt blivit "felplacerade" vid 1950 års stadsfullmäktigeval.

Principiellt står det oss av ovan anförda skäl klart, att vid de val som det här är fråga om — val av stads-, kommunal- och kyrkofullmäktige — bör valet helst förrättas med kommunen som en enda valkrets. Vi vill dock, som förut antytts, inte bestrida att det av *praktiska skäl* i vissa fall kan vara befogat att företaga en indelning av kommunen i valkretsar. Detta gäller sådana kommuner där ett större antal fullmäktige (mer än 40) skall väljas. Här kan det för att undvika alltför långa kandidatlistor, vilka i extrema fall kan tänkas behöva upptaga upp emot ett 70-tal namn,

och för att så långt möjligt tillvarataga även det personliga momentet i valakten, vara naturligt att en valkretsindelning sker.

Utifrån denna uppfattning synes det oss onödigt att fastlägga en *tvingande* regel om valkretsindelning. Liksom utredningen utgår vi från att kommunerna med anledning av de skiftande förhållandena bör beredas största möjliga frihet att vid behov kunna få till stånd en valkretsindelning utan att tvingas därtill, när verkligt skäl till uppdelning saknas. Man bör kunna förutsätta att i sådana kommuner — det gäller nästan uteslutande endast de allra största städerna — där en valkretsindelning av ovannämnda praktiska skäl är befogad, kommer en indelning i valkretsar till stånd av kommunalt initiativ. Vi kan således inte tillstyrka departementschefens förslag, att den tvingande regeln om valkretsindelning skall bibehållas för städer med mer än 40 000 invånare.

Redan med nu gällande bestämmelser är det möjligt att välja upp till 40 fullmäktige i en kommun utan valkretsuppdelning. Detta fullmäktigeval motsvarar en högsta befolkningssiffra av 20 000 invånare. Det synes oss då mest naturligt att föreskriva att i kommun med befolkning *under* 20 000 invånare valkretsuppdelning inte må ske utan synnerliga skäl med hänsyn till ortens betydande utsträckning eller liknande förhållanden samt att kommuner med *mer än* 20 000 invånare bör få rätt men inte vara skyldiga att företaga indelning i valkretsar.

Fördelarna med här angivna förslag kan sammanfattas i följande:

1. De nu rådande olägenheterna, särskilt i fråga om mandatens fördelning mellan partierna eller mellan olika fraktioner av samma parti, som är förenade med bestämmelsen om obligatorisk valkretsindelning av kommunerna, så snart deras folkmängd överstiger 10 000, försvinner.
2. Kommunerna beredes största möjliga frihet att efter skiftande lokala förhållanden vid behov få till stånd indelning i valkretsar *utan att tvingas därtill*.
3. Genom att fastställa skiljelinjen mellan kommuner, som icke utan särskilt tvingande skäl bör indelas i valkretsar, och sådana, där valkretsindelning må förekomma, vid befolkningstalet 20 000 vinnes en *naturlig anknytning* till reglerna för antalet fullmäktige. Vid detta befolkningstal går gränsen för ett högsta fullmäktigeantal av 40. Val av mindre antal än 40 kan utan tekniska olägenheter förrättas med kommunen som en valkrets.

Med stöd av det ovan anförda hemställes,

att riksdagen med ändring av vad Kungl. Maj:t föreslagit i proposition nr 185 måtte för sin del antaga följande

1) Förslag till
L a g

angående ändrad lydelse av 15 § lagen den 6 juni 1930 (nr 252) om kommunalstyrelse i stad.

Härigenom förordnas, att 15 § lagen den 6 juni 1930 om kommunalstyrelse i stad¹⁾ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

15 §.

För val av stadsfullmäktige må stad med mera än 20 000 invånare indelas i valkretsar. Annan stad må ej indelas i valkretsar, såframt icke till följd av stadens särskilt betydande utsträckning eller liknande förhållanden synnerliga skäl föreligga. Valbarhet är ej inskränkt inom valkrets. Vid valkretsindelning — — — särskilda valkretsarna. Om indelning — — — i tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1953.

2) Förslag till
L a g

angående ändrad lydelse av 34 § lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet.

Härigenom förordnas, att 34 § lagen den 6 juni 1930 om kommunalstyrelse på landet skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

34 §.

För val av kommunalfullmäktige må kommun med mera än 20 000 invånare indelas i valkretsar, där så befinner lämpligt. Annan kommun må ej indelas i valkretsar, såframt icke till följd av kommunens särskilt betydande utsträckning eller liknande förhållanden synnerliga skäl föreligga därtill. Valbarhet är ej inskränkt inom valkrets.

Vid valkretsindelning — — — särskilda valkretsarna. Om indelning — — — i tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1953.

¹⁾ Senaste lydelse se 1932: 266.

3) Förslag till
L a g

angående ändrad lydelse av 31 § lagen den 6 juni 1930 (nr 259) om församlingsstyrelse.

Härigenom förordnas, att 31 § lagen den 6 juni 1930 om församlingsstyrelse skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

31 §.

För val av kyrkofullmäktige må församling med mera än 20 000 invånare indelas i valkretsar, där så befinnes lämpligt. Annan församling må ej indelas i valkretsar, såframt icke till följd av församlingens särskilt betydande utsträckning eller liknande förhållanden synnerliga skäl föreligga därtill. Vid val av fullmäktige för kyrklig samfällighet skall dock varje i samfälligheten ingående församling eller del av församling utgöra en valkrets. Valbarhet är ej inskränkt inom valkrets.

Vid valkretsindelning — — — — eller stadsfullmäktigeval.

Om indelning — — — — i tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1953.

Stockholm den 21 april 1953.

Hj. Weiland.

John Björck.

B. A. Nilsson.

R. Lundqvist.